

**FRIEDRICH DÜRRENMATT'TA KRİMİNAL ANLATICI
(ADALET ROMANI)**

**FRIEDRICH DÜRRENMATT'S CRIMINAL NARRATOR
(A CRIME NOVEL: JUSTICE)**

*Zennube ŞAHİN YILMAZ**

Özet:

Friedrich Dürrenmatt'ın Adalet isimli romanı yer yer postmodern bir görüntü çizer ve yapıt, kriminal bir roman örneğidir. Geleneksel roman çizgisinin oldukça dışında yer alan bu romanın anlatıcısı, romanı anlatıcı ağırlıklı incelemek için oldukça uygun bir zemin sunar. Roman, karmaşık yapısı ile sunduğu bu kurmaca dünyada zengin bir veriye sahiptir. Romanın hem başkişisi hem de anlatıcısı olan bir avukatın yaşadıkları psikolojik ve toplumsal boyutu ile irdelenmiştir. Çalışmanın temel belirleyeni pozisyonunda olan anlatıcı, bu bağlamda ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Postmodern bir kurguya sahip romanda, kaotik dünya anlatıcının konumu ve olay örgüsüne yaklaşımı ile çözüme kavuşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anlatıcı, Teknik Özellikler, Psikososyal Durum.

Abstract:

Friedrich Dürrenmatt's novel that is named Justice, has a postmodern image and the work is an example of a criminal novel. The narrator of this novel, which is very outside of the traditional novel line, offers a fairly favorable ground to examine the novel. Novel, with complex structure, has a rich supply in this fictional world. It was examined by the psychological and social dimension of a lawyer, who was both the head and the narrator of the novel. The narrator, who is in the main position of work, has been dealt with in detail in this context. In novel as a postmodern fiction, the chaotic world has been resolved, with the narrator's position and the approach of event pattern.

Key words: Narrator, Technical Features, Psycho-Social Situation.

GİRİŞ

İsviçre edebiyatının önemli isimlerinden birisi olan Friedrich Dürrenmatt, politik nitelikli yapıtları ve özellikle dramaları ile dikkat çeker. Toplumsal konulara ışık tutan Dürrenmatt, bu konuları mercek altına alarak politika ile birleştirir. Yapıtlarında kriminal konulara eğilim göstermesi,

* Yrd. Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı ABD – Erzurum
zsahin@atauni.edu.tr

onun toplumu ve insanları farklı açılardan ele aldığı bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Dürrenmatt'ın ele aldığı konuları yansıtmaya biçimi, yapıtlarında ve özellikle kriminal romanlarında anlatıcılığı öne çıkarma bağlamında uygun bir zemin sunar. Bu zeminde gelişen yapıtları, yapısal olarak anlatıcı incelemelerine yatkındır. Çünkü kriminal romanlar, hem olay örgüsü hem de bu olay örgüsünü aktarma biçimi olarak klasik romanlardan/geleneksel anlatı biçiminden farklı bir dünya sunar. Bu fark, Dürrenmatt'ın Adalet adlı romanında daha somut bir biçimde açıklığa kavuştuğu için roman, bu bağlamda çarpıcı bir örnek niteliği taşır. Kriminal bir roman örneği olan söz konusu yapıt, anlatıcının aktarma biçiminden dolayı farklı bir bakış açısı sunar. Roman, klasik romanların anlatıcısının tersine karmaşık anlatımı benimseyen bir anlatıcı tarafından aktarılır. Anlatıcının olay örgüsünü aktarma biçimi romanı anlatıcı düzleminde ele almayı ve incelemeyi olanaklı kılar.

Kriminal bir romanda anlatıcılığı izlemek/takip etmek ve onun bıraktığı izlerden yola çıkarak bir hareket noktası oluşturmak, bu çalışmanın temel belirleyicisidir. Roman türleri içerisinde konu açısından farklı bir kulvarda yer alan romanın anlatıcılığı yaptığı maveralar ile klasik bir anlatıcı profili çizmez. Bu farklılığın nedeni anlatıcı olduğu için, anlatıcının kim olduğu ve neyi nasıl anlattığı çalışmada ön planda tutulacaktır.

ANLATICININ ROLÜ VE OLAY ÖRGÜSÜNÜN AKTARILMA BİÇİMİ

Adalet romanı, tamamen kurmaca, gerçekle ilgisi olmayan ancak anlatıcının güçlü kurgusu ile gerçek bir sahne izlenimi veren olay örgüsü ile dikkat çeker. Roman, kurmacanın gerçeğe hizmet ettiği bir yapıt özelliği taşır. Olay örgüsünün taşıyıcıları olarak karşımıza çıkan figürler romanın temel taşlarından birisidir. Bu bağlamda, romanın figürleri ise bireyselden toplumsala giden bir döngüye işaret eder (Tvdrık, 2012, s. 1). Romanın başkışisi olan Felix Spät, bir dava karşısındaki tutumu ile hırs/güç/ahlak ilişkisinde yenik düşen bir avukatı canlandırır. Aslında tek bir kişinin kaotik dünyada anlamsızlığı kriminal bir öykü ile irdelenir. Spät, bu yönü ile romanda kaybedişin/yozlaşmanın temsilcisi olur.

Dürrenmatt'ın bu romanı diğer yapıtlarında olduğu gibi hak/hukuk/adalet konuları etrafında döner. Onun bu konulara olan eğilimi, aslında büyük bir rağbet görür. Hildegard Emmel, hak ve hukukun Dürrenmatt için temel konu olduğunu ileri sürer. Bernhard Losch ise Emmel ile aynı görüşü paylaşır ve Dürrenmatt'ın neredeyse bütün yapıtlarında bu konu üzerinde durduğunu vurgular. (Auge, 2004, s. 242) Dürrenmatt, bu romanına 1957 yılında başlamış ve birkaç ay içerisinde bitireceğini düşünmesine rağmen 1985 yılında fragmanın yayınlanması üzerine romanı

tamamen bitirebilmiştir. Onun dedektif romanı “*Das Versprechen*”den sonra yayınladığı “*Adalet*” romanı, yazarın bu detektif türü hikâyelere olan ilgisinin bitmediğini aksine daha da şiddetli bir biçimde devam ettiğini gösterir (Redlinger, 2000, s. 231).

Dürrenmatt, *Adalet*'te neredeyse bir labirenti andıran olaylara gizemli bir yaklaşım sergiler. Kaotik gerçekliğe farklı gibi algılanan ama aslında birbirine benzeyen adalet-suç gibi olayları yerleştirir. Bu konu seçiminden dolayı o, Max Frisch'e benzetilir ve politik olayları de ele aldığı için her iki yazar dünyanın uyanık gözlemcileri olarak değerlendirilir. Dürrenmatt'ın hem adalet hem politika hem de ahlaki yargılara da yapıtlarında yer vermesi onun bir toplum gözlemcisi olduğunu doğrular niteliktedir. (Rusterholz ve Wirtz, 2000, s. 24). İsviçre edebiyatının kimlik edinme problemi, 1960'lı ve 1970'li yıllarda sosyal ve politik konularla birleşmiş ve İsviçreli yazarlar kendilerini gösterebilme/adlarını duyurabilme bağlamında üstlendikleri gözlemci rolleri ile dikkat çekmeye başlamışlardır (Barkhoff ve Heffernan, 2010, s. 283). Nitekim Dürrenmatt'ın bu romanında da hem bir avukatın kimlik/karakter problemi hem de sosyal/politik bir problem konu edilir.

Romanın hem başkışisi hem de anlatıcısı olarak karşımıza çıkan avukat Felix Spät'in cümleleri ile başlayan roman, daha ilk satırlarda bir cinayet olayının haberini verir. Anlatıcının cinayet olayına dair dile getirdiği bu ifadeler, aslında onun yazdığı bir rapordur;

“Şüphesiz bu raporu, mutlak bir titizlikle düzenin harekete geçmesi uğruna kaleme alıyorum. Bir katilin beraatine, bir suçsuzun ise ölümüne neden olan olayları bir kez daha incelemek için kendimi zorlamak istiyorum. Aldığım önlemler, kaçırılan fırsatları, atmaya zorlandığım adımları iyice düşünmek istiyorum. Adalet için belki, bugüne kalmış olanakları iyice irdelemek istiyorum” (Dürrenmatt, 1991, s. 9).

Romanın başlangıcında Spät, gerçek adaletten yana bir avukat görüntüsü çizer. Ancak roman ilerledikçe idealindeki avukat olmadığı açıkça görülür. O, para sıkıntısı çeken, düzenli bir hayatı olmayan, alkolik bir kişi olarak donatılırken, çevresinde sadece hayat kadınlarının olması da aslında onun yalnızlığına işaret eder. Spät, kendisinden şu cümlelerle bahseder: “(...), arada sırada veya sık sık içki içmekten (para durumu da önemli) ve artık tükenmiş, kendini aşmamış bir avukata daha uygun olan birkaç basit işle uğraşmaktan başka bir şey kalmıyordu” (Dürrenmatt, 1991, s. 9). Anlatıcı, kendisini tanıtırken oldukça olumsuz bir tablo çizer. İşe yaramayan bir avukat olduğunu dile getirir ve bundan sonrasında da sadece basit birkaç işle uğraşacağına dair bilgi verir. Çünkü sonrasında artık kendisine dava verilmeyeceğini düşünür. Bu yüzden kendisini *tükenmiş bir avukat* olarak görür. Romanın ilerleyen bölümlerinde Spät, kendisini tanıtmaya devam eder, ancak bu kez parantez içi cümleler kullanarak dikkat çekici bir yöntem

izler; “(Bu noktada bir kez açıklamada bulunayım: 1930 yılında doğdum. Annem, Anna Spät’miş, onu hiç tanımadım. Babam bilinmiyor. Bugün hâlâ minnetle andığım bir yetimhanede büyüdüm. (...), gençliğimde çok mutluydum. Bu yüzden anne baba sahibi olmanın daima yararlı olduğuna kesinlikle inanmam.)” (Dürrenmatt, 1991, s. 12-13). Ailesi ile büyümeyen Spät, bir aileye sahip olmamasından dolayı üzgün değildir. Hatta ailenin yararlı olduğuna bile inanmaz. Yetimhaneyi evi gibi algılar ve anne-baba kelimesi onda hiçbir çağrışım uyandırmaz. Aslında anlatıcının düzgün bir aile ortamında büyümemesi, onun kişilik gelişimini olumsuz etkilediği için karakterinin güçlü olmaması da bu bağlamda çocukluğuna dayandırılabilir. Nitekim düzgün bir aile içinde büyümeyen çocukların kişilik gelişimini değerlendiren James F. Masterson, annenin veya babanın aile içinde eksik olması durumunda çocukta büyük bir sevgi boşluğuna neden olacağını ileri sürer. Annenin ya da babanın ya da ebeveynlerin ikisinin de olmaması, çocuğun sevgi/sahiplenme eksikliğinden dolayı güvensiz büyüyeceğine, bu durumun da zamanla çocuğun toplumdaki uzaklaşmasına ve yalnızlaşmasına neden olacağına işaret eder. Bu uzaklaşma duygusu da giderek başka psikolojik/nörolojik sıkıntıların kaynağı olur (Masterson, 2008, s. 202-220). Masterson’un bu değerlendirmesinden hareket edildiğinde; Spät’in aile içinde büyümemesinin daha sonraki hayatında ona olumsuz bir hayat çizgisi çizdiği net bir biçimde görülür. Bu yüzden Spät, kişilik olarak sağlam bir duruş sergileyemez. Kendisiyle ilgili yaşadığı bu sıkıntılar, düşünce dünyasında ortaya çıkar. Onun, düşüncelerini aktarma biçimi de yaşadığı ikilemlerden etkilenir. Bu ikilemler romanın anlatı yapısına da yansır, örneğin; anlatıcının aktarma biçimi düz bir çizgide ilerlemez. Onun hem zaman hem de olay örgüsü açısından zigzaglı bir anlatım sergilemesi bu bağlamda romanın en önemli özelliklerinden birisidir. Daha sonra ortaya çıkacak/gelişecek olaylara dair önceden/romanın başlangıcında bilgi vermesi, aktarım biçiminin farklı olmasına ve kronolojik sıraya uymamasına iyi bir örnektir;

“Yine ayık olarak çalışma odadayım. Adalet, yerine yine bir suç aracılığıyla gelecek. Bunun üzerine benim intihar etmek zorunda kalışım kaçınılmaz olacak. İntihar etmekle sorumluluktan kaçmak istemiyorum, aksine her ne kadar hukuksal olmasa da insancıl olarak ancak böylelikle bu işin sorumluluğunu yüklenebilirim. Yazdıklarımın doğruluğunu kanıtlayamam. Kesin teşhis için tanıklarım yetersiz. Bu yüzden, intiharım sayesinde tanıklarım olmamasına rağmen bana inanmak kolaylaşacaktır. Ben ölüme, bilim uğruna deneyinde kendini kobay olarak kullanan bir bilim adamı gibi kendimi feda etmiyorum, davamın sonunu düşündüğüm için ölüyorum” (Dürrenmatt, 1991, s. 10).

Anlatıcı, burada romanı sonunda gerçekleşecek bir duruma dair bilgi verir. O, üstleneceği dava hakkında bilgi verirken, bu davadaki konumunu da açıklamış olur. Kaotik bir atmosferin yer aldığı romanda anlatıcı, bu kaotik

atmosferin ana taşıyıcısı olarak karşımıza çıkar. Anlatıcının hem zamana hem de olay örgüsüne yaklaşımı, romanın karmaşık yapısına yardımcı olur bir anlamda. Çünkü bu noktada anlatıcının payı büyüktür. Onun anlatımı romanın anlaşılmasını basitleştirebilir de zorlaştırabilir de. Anlatıcı, burada romanın kapısını açan anahtar rolündedir. Bu rol, aynı zamanda postmodern bir romanın anlatıcısına uygun bir rol olarak değerlendirilebilir.

Klasik romanlardan farklı olarak postmodern romanlarda zaman, hem belirsizdir hem de belirli bir akış içerisinde değildir. Olay ve olayın gerçekleştiği zaman paralel bir şekilde ilerlemez. Zamansal farklar, iç içe geçmiş olaylar ve zaman düzensizlikleri, anlatıcıya büyük bir görev yükler. Çünkü postmodern romanlarda anlatıcı, belirsizliklerin ana kahramanıdır (Özot, 2012, s. 2283-2284). Nitekim Adalet'te de anlatıcı, hem olay örgüsünün hem de aktarımın ana figürüdür. Çünkü aktarım biçimi ve olay örgüsüne yaklaşımı ile romanın belirleyicisi konumundadır. Anlatımda kronolojik sıraya uyulmaması, cinayeti aktardığı kesitte yine karşımıza çıkar; *"Yukarıdaki anlattıklarımın üç yıl sonra meydana gelen şey belli ve kolayca anlatılabilir. Ayık da olsam bu konuda emin olmaya ihtiyacım var"* (Dürrenmatt, 1991, s. 14). Anlatıcının yukarıda anlattığı olay diye bahsettiği kendisi ve avukatlığı hakkında verdiği bilgilerdir. Üç yıl sonra gerçekleşecek bir olayın haberini verir burada anlatıcı. Olay zamanından ileriye gitme olarak ortaya çıkan prolepse, farklı zaman anlatımları ile romanda belirsizliklere ve düzensizliklere neden olur (Martinez ve Scheffel, 1994, s. 34-40). Onun bu anlatım biçimini benimsemesi, romanda zaman açısından bir tutarsızlık olduğunu gösterir. Üç yıl sonraki bir olaya dair ifade ettiği bu cümle, aslında onun gelecek perspektifine işaret eder. Zaman değişimi, romanın yapısal özelliklerinden birisi olarak inceleme sırasında dikkat edilen ve metnin gidişatını yönlendiren önemli bir durumdur. Çünkü zaman değişimi, anlatıcının olay örgüsüne olan mesafesini gösterir. Nitekim yukarıdaki alıntıda da anlatıcının üç yıl sonraki bir olaya olan zamansal mesafesine göndermede bulunulur.

Romanda aslında anlatıcıyı en önemli kılan tutum, onun olayın ne olduğunu anlatmadan olaya dair yargılarda bulunmasıdır. O, romanda olayın ne olduğunu anlatmadan önce olayın ve sonuçlarının değerlendirmesini/yorumunu yapar. Bu durum, olayın anlaşılmasını zorlaştırır. Anlatıcı Kohler'in ona sunduğu adalet karşıtı talebini anlatmadan, bu talep için nasıl bir karar alması gerektiğini ve işe nasıl başlayacağını aktarır; *"Bir mektup yazarak kararımı senatöre bildirdim. Bu olay benim için bitmişti"* (Dürrenmatt, 1991, s. 49). Anlatıcının bu anlatım biçimi romanın anlaşılmasını zorlaştırdığı gibi aslında romanda kronolojik bir sıranın olmadığını da önemli göstergelerinden birisi olarak kabul edilebilir. Bir cinayet olayının ortaya çıkması için adım adım cinayete yaklaşmak yerine, tam tersi bir biçimde cinayetin ne olduğunu anlatmadan cinayetin karşısında aldığı kararı anlatması romanda kaotik bir ortama neden olur. Ayrıca

anlatıcı, olayları aktarırken yer yer araya girer ve birden kendi anlatımına dair eleştirilerde bulunur; “*Helene ile olan son karşılaşmamı anlatma girişimimde başarısız olduğumun farkındayım. Son karşılaşmayı anlatmıştım. En iyisi gelecekteki muhtemel görüşmeler için önlemimi alayım*” (Dürrenmatt, 1991, s. 70). Ardından dile getirdiği “*Aslında Helene ile ilk karşılaşmamız hakkında konuşmalıyım*” (Dürrenmatt, 1991, s. 72) şeklindeki cümlesi ile olay örgüsüne dâhil bir anlatıcı portresi çizer. Ayrıca anlatıcının ifade ettiği “*Raporumun uzaması anlatımımı zorlaştırıyor. Sadece raporum sapmıyor, rolüm de belirsizleşiyor. Artık karar veremiyorum, olaylara yön veriyor muyum, yoksa benim aracılığım ile yön veriliyor, yoksa ben mi yönetiliyorum?*” (Dürrenmatt, 1991, s. 92) cümleleri de hem onun anlatımına dair hem de olay örgüsünün gidişatına dair bilgi verir niteliktedir. O, olaylara yön verip veremediğini sorgular ve kendisinin yönetildiğinden şüphelenir. Aslında Spät, bu noktada şüphesinde doğru bir yol izler. Çünkü olaylar onun yönetilmeye başlaması ile hızlanır. Farkında olmadan Kohler’in emri altına giren ve para için kendisini ve mesleğini satan Spät, olaylara yön vermekten çok hırsına yenik düştüğü için yönetilir.

Anlatıcı, söz konusu cinayet davasında kendisi ile yüzleşme fırsatı bulur. Dava, hukuki anlamda ona ters geldiği için, intiharı düşünür. Kendisini bu dava için feda edeceğini söyleyen Spät, aslında bu şekilde kaybettiği kendisi ile karşı karşıya kalır. Çünkü adalete uymayan bu dava, onun avukatlığına ün kazandıracak, ancak insanlığını kaybettirecek bir yöne sahiptir. Onun bu davaya yaklaşımı “*(...) gençliğimde çok mutluydum. (...) Benim mutsuzluğum, Dr. h.c. Isaak Kohler ile başladı, aslında ondan önce de bazı zorluklarım vardı ancak ümitsiz değildim.*” (Dürrenmatt, 1991, s. 92) şeklinde ifade ettiği cümlelerde de açığa çıkar. Bu ifadeler, davanın onu mutsuz ve umutsuz yaptığına işaret eder. Anlatıcı, cinayete yaklaşımını detaylı bir biçimde *Gecikmiş Kuşku* başlığı altında anlatmaya başlar;

“*Eğer bu konuşmaları, ben kendim araştırıp, bulup yazmaya kalkışırsam hiçbir şey elde edemem. Çünkü bizzat içlerinde bulunmadım ve bu durumda bir roman yazmam mümkün olmaz. Tüm bunlar, bir olayı aslına uygun olarak anlatabilme zorunluluğundan kaynaklanıyor. Aslında zor olan araştırmak değildir. Asıl zorluk adaletin kulis arkalarında oluşmasıyla ortaya çıkar. Kulis arkalarında, dışarıya karşı çok açık belirlenmiş gözükken yetkiler yok olur, roller ve karşılıklı davranışlar değişir. Kamuoyunda, uzlaşmaz denilen düşmanlar kulis aralarında bambaşka kurallar çerçevesinde görüşüp anlaşırlar. Buralarda hiçbir şey yazıya dökülmez ve evrak düzenlenmez. Haberler ya kulaktan kulağa ulaştırılır ya da hasır altı edilir. Kulis arkalarında dönen olayları anlayabilmede en büyük yardımcım polis şefi olmuştur*” (Dürrenmatt, 1991, s. 25).

Anlatıcı yukarıdaki cümleleri ile aslında romanın kısa bir özetini yapar. Çünkü romanda kulis arkasında dönen olaylar romanın ana

konusudur. Cinayeti işleyen suçlunun kulis arkası görüşmeler aracılığıyla değiştirilmeye çalışılması ile aslında var olmayan adalete gönderme yapılır.

Anlatıcı, birçok kesitte romandaki, konumunu açığa çıkarır. Aşağıdaki alıntı da onun konumuna işaret eden kesitlerden birisidir; “*Konuşmaları düzenlerken kesinlikle uydurmuyorum, ancak bazen tahmin edebilirim. Benim bir yazar olarak güçlüklerim başka konularda. Eğer benim planlanmış intiharımın ve cinayetimin güvenilirliğinin kuvvetli bir kanıt olmayacağını anlarsam, olayı kaleme alırken, delicesine bir ümide kapılırım*” (Dürrenmatt, 1991, s. 25). O, bir intihar planladığına ve cinayeti farklı bir boyuta taşıyabileceğine dair bilgi verir. Kohler’in Profesör Winter’i öldürdüğüne dair kuvvetli bir kanıt bulamadığı sürece bu olayı farklı bir şekilde rapor edebileceğini açıklar ve bu noktada romanda adalet sorgusu başlar. Anlatıcıyı cinayete dair hiçbir şey yapamaması çığına çevirir. “*Adaletin kurtarıcı rolü için acınacak haldeyim, çünkü hiçbir şey yazamıyorum*” (Dürrenmatt, 1991, s. 27). Anlatıcının ifade ettiği *adaletin kurtarıcı rolü* aslında sahte bir adaletten söz edildiğini açıklar niteliktedir. Çünkü adaleti kurtarmaktan ziyade adaleti aldatma girişimi için yola koyulan anlatıcı, henüz ne yapacağına, adaleti nasıl yanıtlanabileceğine dair bilinçli bir karar veremez. O, içinden çıkamadığı bu durumun öneminin farkındadır ve bu önemi okura hissettirmekte de başarılıdır.

Anlatıcı parantez içinde açıklayıcı cümleler verirken, onun parantezden önce ve sonra ifade ettiği cümlelerin parantez içindeki cümleleri ile hiçbir bağlantı içinde olmaması dikkat çekicidir; “*Hava alanından biraz önce döndüm. (Sonradan aramaya devam ettiğim barlar artık sayılmaz oldular; şu andaki durumum da pek belirgin değil. Her ne kadar yarın sabah ayılacaksam da, şimdi körkütük sarhoşum.) Tabancamın emniyetini açıp Volkswagen'imden indiğimde Dr. h.c. Isaak Kohler'i Avustralya'ya götüren dev uçak korkunç bir homurtuyla karanlık gökyüzüne doğru havalandı*” (Dürrenmatt, 1991, s. 30). Anlatıcı, yukarıdaki anlatım tutumu ile okurun ilgisini çekmek istiyor görüntüsü vermektedir. Çünkü onun bu tavrı hem olay örgüsünü karmaşıklaştırır hem de anlatımın akıcılığına engel olur. Parantezden önce hava alanından döndüğünü dile getiren Spät, parantez içinde sarhoş olduğuna dair bilgi verir. Parantezden sonra da romanda ilk kez adının bu cümlede geçtiği Dr. Isaak Kohler'den bahseder. Romanın önemli bir figürü olan Kohler, ilk kez bu esnada ismen olay örgüsüne dahil olur. Anlatıcı, Prof. Winter’in ölümünden Bay Kohler kadar kızı Helen Kohler’in de silahı yok ettiği için suçlu olduğunu anlattığı kesitte bir sorgulama içine girer;

“Babasına ihanet etmesi için zorlayamazdım. Onları ne için temiz etmeliydim? İdealler uğruna mı? Hangi idealler? Gerçek için mi? Geçeceği zaten benden saklamışlardı. Aşk için mi? Helene beni aldatmıştı. Adalet için mi? Öyleyse sormalyım. Kimin için adalet? Bir takım yüksek duygular ve idealler için mi? Buna kargalar bile, güler.”

Yoksa çitkırıldım, yalancı bir kadın avcısı için mi? Bu da olamaz. Kendim için? Uğraşmaya bile değmez. Çünkü adalet kişisel değildir. (...) Ne için adalet? Toplumumuz için mi? Ömrü sadece bir iki gün sürecek bir skandal oluşsun, millete gevezelik edecek bir konu bulunmuş ve ertesi gün başka bir gündem geçerli olsun diye mi?" (Dürrenmatt, 1991, s. 29)

Anlatıcı, giderek artan bir biçimde içinde bulunduğu çıkmazı öne çıkarır. Onun bu ifadelerinden bir çıkmazın içinde olduğu oldukça açıktır. Adalet kavramı bu çıkmazın merkezindedir. Adaletin ne ve kimin için olduğunu sorgulayan anlatıcı, aslında burada hem hukuksal hem de toplumsal bir eleştiri yapar ve gerçek adaletin olmadığını vurgular. Ona göre böyle bir cinayet olayı insanların bir iki gün konuşacağı/gevezelik edeceği bir konu olmaktan ileri gitmez. Bu yüzden adaletin değeri yoktur. Bu eleştiriler, roman için neredeyse tipiktir; *"İnsanlar hayatlarını en çok para verene kiralyorlar, (...)"* (Dürrenmatt, 1991, s. 30). Bu ifadeyle ahlaki yozlaşmaya göndermede bulunan anlatıcı, insani değerlerin yok olmasından duyduğu üzüntüyü romanda yer yer hissettirir. Bu durum, Dürrenmatt'ın toplumsal eleştiri yönüne işaret eder. Çünkü Dürrenmatt da insani değerlerin yok olmasını ve dolandırıcılığın/düzenbazlığın ön plan çıkmasını yapıtlarında konu edinir ve bu durumu eleştirir. Bu açıdan bakıldığında "Adalet" romanı yazarın bu geleneğini devam ettiren bir yapıt olarak imlenebilir.

Kohler'in tutuklanmasını konu edinen kesitte anlatıcı, *"Aslında ben o zaman da şu anda da, herkesin üzerinde gün boyu uğraştığı olayın gerçek yüzünü biliyordum"* (Dürrenmatt, 1991, s. 37) şeklinde ifade eder ve bu ifade ile tanrısal bir anlatıcı olduğunu gösterir. Çünkü o, herkesin gün boyu üzerinde uğraştığını belirttiği olayın ne olduğunu bilir. Burada dikkat çeken nokta, kriminal romanlarda ya her şeyi bilen tanrısal anlatıcının ya da hiçbir şeyden haberi olmayan, belirli bir çizgi/sınır çerçevesinde hareket eden anlatıcıların yer almasıdır. Bu tür romanlarda genel olarak kullanılan anlatım tutumu yer yer tanrısal yer yer de kişiseldir (Mair, 2015, s. 108). Dürrenmatt'ın bu romanında da anlatıcı, yukarıdaki alıntıda olduğu gibi hem tanrısal hem de kişisel tutumuyla karşımıza çıkar. Her şeyden haberdar yönü ile tanrısal bir özelliğe sahip olan anlatıcı, yer yer de kişisel tutumunu örnekendirir; *"Birazdan beni şaşkınlığa düşüren şehir polisi kıyafetiyle geldi. Ağzında keyifle tütürdüğü bir puro vardı. Yirmi yıl hizmet verdiği polislik mesleğinin yadigarı olan üniformasıyla çok garipti"* (Dürrenmatt, 1991, s. 92). Bu alıntıda anlatıcı, polisi kendi bakış açısından değerlendiren bir figür rolündedir. Bu da onun kişisel bakış açısını somutlaştırır. Anlatıcı, burada olaya/kişilere yaklaşımını ifade eder bir anlamda.

Anlatıcının Kohler ile görüşmeye gittiği kesitte, romanın ana konusu da ortaya çıkar. Çünkü Kohler, romanın gidişatını belirleyecek bir talepte bulunur anlatıcı Spät'tan;

“Siz benim suçlu olmadığımı kabul ederek davamı yeniden inceleyeceksiniz! (...) Siz gerçeği araştırmayacaksınız, bunu bizim Knulpe’imiz zaten yapacak, aksine gerçeğin arkasında kalan olasılıklardan birini araştıracaksınız. Bakın, sevgili Spät, gerçeği hepimiz biliyoruz, ben bu yüzden burada oturuyorum ve sepet örüyorum. Ama diğer olasılığı bilmiyoruz. Anlıyorsunuz değil mi? Olasılıklardan bir tanesi gerçek olabileceğinden gerçek kesin olarak sınırlandırılmıştır. İşte bu yüzden gerçek, olasılığın müstesna halinden başka bir şey değildir. Buradan da şunu çıkarabiliriz; Olası olanı irdeleyebilmek için gerçeği ters çevirmeliyiz” (Dürrenmatt, 1991, ss. 47-48).

Anlatıcının bu talep karşısındaki tutumu olay örgüsüne damgasına vurur. Çünkü Kohler, Spät’tan oldukça önemli bir konuda talepte bulunur. Anlatıcı, Kohler’in bu teklifi karşısında hayrete düşmesine rağmen Kohler, onun davayı kabul edeceğinden emindir; *“Davamı kabul edeceksiniz, genç dostum. Ben sizi, sizin kendinizi tanıdığınızdan daha iyi tanıyorum”* (Dürrenmatt, 1991, s. 49). Henüz mesleğinin başında olan, adı duyulmamış ve kendisinin kanıtlayamamış bir avukat olan Spät için Kohler’in bu ifadeleri oldukça caydırıcıdır. Hatta Kohler’in bu sözlerinin karşısında Spät, kendi kendine şunları düşünür; *“Bir avukat olarak ünümün tehlikede olduğunu hissediyordum. Hala bir dava alamamış olmam bu tehlikeyi arttırıyordu”* (Dürrenmatt, 1991, s. 49). Kendisini bir çıkmazın içinde hisseden Spät, bir yandan avukat olarak başarısızlığını bir yandan da vicdanını düşünür. Anlatıcının hislerine dair dile getirdiği yukarıdaki ifade, onun soyut dünyasına dair de bilgi verir. O, Kohler’in yaptığı teklifin karşısında kendisini sorgulamaya başlar. Bu sorgulama, bir iç monolog aracılığıyla verilir;

“Görevimin ne olduğunu biliyordum. Öyleyse bu teklifi niye kabul etmeyecektim ki? Karakterli insan rolü yapmak için mi? Paraya da ihtiyacım vardı. Yetişir artık! Şans sokaktan toplanmadığına ve benim elimde de çok iyi bir teklif olduğuna göre bu ürkeklik neden? Kendimi kanıtlamalıydım, madem bir avukat olarak başarılı olmak istiyordum, kendimi göstermeliydim. Mimar Friedli haklıydı ve ben başarılı olmak istiyordum. Ve ayrıca: Kohler’in bu teklifi aslında gerçekten masumdu, bilimsel bir çalışmadan başka bir şey değildi. Para onun olduğuna göre bu tür müsriflikler yapılabilirdi” (Dürrenmatt, 1991, s. 61).

Anlatıcının bu iç monoloğu aslında kişinin iç dünyasını yansıtmaya ve okurla roman kişisi arasında yakın bir bağ kurma şekli olarak da değerlendirilebilir. Tam da iç monoloğun hedeflediği gibi anlatıcının bir figür gibi düşüncelerini aracısız, olduğu gibi aktarmasıdır bir anlamda (Tepebaşılı, 2012, s. 208-209). Aslında anlatıcı kendisini sorgulamaktadır.

Anlatıcı burada, teklifin masum olduğunu dile getirerek, olaya yaklaşımını sergiler. Kohler'in teklifini kabul ettiği ve bu durumu değerlendirdiği kesitte, yine kendi kendisine yaptığı bir konuşma/değerlendirme söz konusudur; “Kohler, cinayetiyle yeni bir oyuna başlamıştı, hepsi buydu. Ve planı işliyordu. Ben ise bir vuruşuyla harekete geçirdiği basit bir toptan başka bir şey değildim” (Dürrenmatt, 1991, s. 65). Spät'ın yaptığı bu değerlendirme, artık olayı kabullendiğinin hatta hafife almaya başladığının bir göstergesidir. Onun yukarıdaki ifadeleri, romanın başında dile getirdiği düzgün/dürüst bir avukat olma isteğini belirten cümleleri ile hiçbir şekilde uyusmamaktadır. Anlatıcı, bu noktada kendisiyle tamamen çelişen bir kişi profili çizmiş ve aslında hırsına yenik düşmüştür. Kendi kendisine yaptığı konuşmanın ardından yazarken de karşısında birisi olduğunu hissettirecek bir tutum sergiler; “(Sırası gelmişken itiraf edeyim. Evet Sayın Devlet Savcısı, itiraf edeyim.(...), gecenin o müthiş karanlığında Porsche'mle beraberdim. Yanımda ise Madeleine vardı. Yoksa o değil de, bir başkası mıydı?)” (Dürrenmatt, 1991, s. 126). Anlatıcı, bu ifadeleri ile Devlet Savcısı ile karşılıklı konuşuyormuş izlenimi verir. Bu durum da anlatımda bir karmaşaya sebep olur. Okur, anlatıcının rapor yazdığını bilemesine rağmen, onun birden Devlet Savcısı ile diyaloga girip girmediği konusunda şüpheye düşer. Bu alıntıda dikkat çeken yine başka bir nokta ise anlatıcının “gecenin o müthiş karanlığında Porsche'mle beraberdim” şeklinde arabasını kişileştirmesidir. Bir kişiyle berabermiş gibi arabasıyla beraber olduğunu ifade eder. Bu, onun arabasına/Porsche'sine verdiği abartılı değeri gösterir. Onu bir nesne konumundan neredeyse bir özne konumuna sokar.

Kohler'in oyununun içinde yer alan ve bu oyun içinde oyun topu yapılan avukat Spät, aslında romanda kurban olarak bilinçli seçilir. Onun devlet düzeninin içinden seçilmiş bir avukat olması, yine bilinçli bir kurgunun sonucudur. Bu oyun, romana gerçek ve kurmaca ilişkisi anlamında postmodern bir görüntü kazandırır. Olayların birbirine bağlantısız bir şekilde ilerlemesi anlatıcının bir kaos ortamı yaratarak olayları ve kişileri aktarması, romana yine postmodern bir özellik katar (Stillmark ve Lehker, 2002, s. 252). Kriminal yapıtların genellikle postmodernist bir yaklaşıma uygun olmasında romanın içindeki düzensizliklerin ve bu düzensizliğe neden olan anlatıcının aktarımının büyük bir payı olduğu düşünülür. Bir yanılısamanın takip edildiği bu tür yapıtlarda gerçeğe ulaşma çabası, kriminal edebiyatın temelinde yer alır. Çünkü yapıtın kurmaca boyutu, olay örgüsündeki oyunlarla birleşir (Bremer, 1999, s. 58). Aslında söz konusu roman da kurmaca bir yapıt olarak içinde yine doğal olarak kurmaca bir oyunu ele alır. Bu oyun da zaten kurmaca olan yapıta postmodern bir özellik yükler. Roman, sadece anlatıcısının düzensiz/tutarsız aktarımı, kronolojik sıraya uymaması/zaman çizgisini dikkate almaması ile değil aynı zamanda konu açısından da postmodern bir yapıt niteliği taşır. Çünkü zaten bir oyunu ele

alan roman, bu bağlamda gerçeklik/kurmaca ilişkisi açısından da uygun bir zemine sahiptir.

Olay örgüsünü aktarma biçiminden kaynaklanan kaos hâli hem romanın postmodern yapısına hem de anlatıcının aktarma biçimine göndermede bulunur. Olay örgüsünü karmaşık bir biçimde ele alan anlatıcı, romanda bu ahlak oyunu ile karşı karşıya kalan tek kişi değildir. Romanda bu ahlak oyununa örnek oluşturacak ahlak yozlaşmasına işaret eden başka öğeler de söz konusudur. Anlatıcının karşılaştığı mimar Friedli'nin ilişki anlayışı da romanda sorgulanması gereken başka bir ahlaki boyuttur; "*Hayır genç adam, ben bu dul bayanla değil, onun sevgilisinin karısıyla evleneceğim. O da yaman bir kadın. Anladınız mı? Çok basit! Benim evleneceğim kadının kocası, Kugler'in dul bıraktığı kadının sevgilisi. Onların evlenebilmesi için bu adam karısından boşanmak zorunda, boşanınca da ben karısını alacağım*" (Dürrenmatt, 1991, s. 55). Anlatıcı, Friedli'nin anlattıkları karşısında oldukça şaşırır ve bir iş adamı mantığı diyerek bu durumun üzerinde durmaz. Başka bir ahlak sorgulaması da dedektif Fredi Lienhard'ın aile durumudur. "*Daha bir lise öğrencisi iken annesini ve aşığını öldürdüğünden şüphelenilmişti. İkisini çırılçıplak annesinin yatak odasında, özenle boylu boyunca uzatılmış olarak buldular*" (Dürrenmatt, 1991, s. 58). Romanda bu tür evlilik dışı ilişkilerin yoğunluğu dikkat çekicidir. Bu da sadece bir avukat olarak anlatıcı Spät'in böyle bir sahtekârlık oyunu ile karşı karşıya kalmadığını Mimar Friedli ve dedektif Lienhard gibi yan figürlerin de bu türden ahlaksızlıkların içinde olduğunu gösterir niteliktedir.

Anlatıcı, "*Bu uğursuz işe yazar olarak girmek zorunda kalan ben, aynı zamanda giriştiğim bu işte ne gibi bir rol oynadığımı farkındayım*" (Dürrenmatt, 1991, s. 118) şeklinde dile getirdiği cümlelerinde görüldüğü üzere, aslında yaptığı işin yanlış olduğunu farkındadır. *Uğursuz iş* diyerek, bu işe karşı bakış açısını açıkça ifade eder. O, bu işin içine neden girdiğini sorgular, ancak bu sorgulamalar onun bu işten vazgeçmesine yol açmaz;

"Bu dolandırıcı katil dünyada ben de bizzat katil oldum. Sayın Devlet Savcısı, itiraz hakkınız var, ama ben bu dünyayı cani olarak niteliyorum. Ama bu toplumu temsil eden siz de bu dünyanın ferdisiniz, ben de Lucky de Marquis de tüm insanların özelliği neyse o özelliklere sahipti. O da sizin gibi, benim gibi bir anneden dünyaya gelmişti. Hem de açık bir Jaguar arabayla. Bu da nereden çıktı demeyin, gülümseyen bir yüzü, kibar bir havası, lüks sabunla yıkanmış gibi görünümü vardı. Saat ona doğru geliyordu. Gece, günlerden pazar. (Bu raporu 1958 Temmuzunun sonunda yazıyorum. Bu arada her yana dağılmış kâğıtları toplamak için zayıf bir denemeye kalkıyorum)" (Dürrenmatt, 1991, s. 118).

Yukarıdaki alıntı, anlatıcının dünyaya bakışına dair bilgi verir. Çünkü o dünyayı cani ve katil olarak betimler ve kendisinin de böyle bir dünyada

katil olduğunu vurgular. Anlatıcıda özellikle dikkat çeken nokta, sürekli maddi konulara/lüks yaşama eğiliminin olmasıdır. Yukarıdaki alıntıda da açıkça görüldüğü gibi bir kişiyi betimlerken arabasına değinir. Bu da onun maddiyata verdiği önemi gösterir. Zaten para karşılığında böyle bir davada yer alması ve davanın seyrini yanlış yönde değiştirmesi, onun paraya ve lüks bir hayata olan düşkünlüğüne işaret eder. *Lüks bir sabunla yıkanmış görünümlü yüz* betimlemesi ile yine paraya göndermede bulunur. Yukarıdaki alıntıda dikkat çeken başka bir nokta ise bir durumdan bahsederken aniden zamanı belirtmesidir. “*Lüks sabunla yıkanmış gibi görünümü vardı. Saat ona doğru geliyordu. Gece, günlerden Pazar*” (Dürrenmatt, 1991, s. 118). Bu birbiriyle ilgisiz cümleler, anlatıcının cümleler arası bağlantıya ya da anlama çok dikkat etmediğine ve aklına ne gelirse o anda yazdığına işaret eder. Bu yüzden, cümleler arasında tutarsızlık söz konusudur. Bu tutarsızlık, bilincinin de karmaşık olduğunu düşündürmektedir. Bu ifadelerin ardından parantez içinde cümleler dile getiren anlatıcı, raporu ne zaman yazdığını açıklar. Kâğıtların her yana dağıldığını dile getirerek yazma konusunda sıkıntı yaşamasına göndermede bulunur. Farklı konuları bir araya getirip tutarsız bir anlatım sergilediğinin farkında olan anlatıcı, bu durumu şu şekilde açıklar; “*Acele yazmak durumunda olduğumdan, daha önce yazdıklarımı okuyamıyor, aynı zamanda konudan sapmaktan kendimi alamıyorum, Giselle dış doktorundan hiç de memnun kalmadı, (...)*” (Dürrenmatt, 1991, s. 139). O, konudan saptığını dile getirir ancak, buna engel olmak için bir çaba sarf etmez. Yazması hakkında açıklama yaptıktan sonra birden Giselle'nin dişlerini anlatmaya başlar. Anlatıcı bu yönü ile herhangi bir strateji uygulamadan, istediği gibi aktaran bir anlatıcı profili çizer. Aslında onun aktarım biçimi, bilinçaltında yer alan karmaşık düşüncelerinde ve duygularından beslenir. Bu yüzden, bu olayın bilinçaltında bıraktığı izler anlatımda somutlaşır. Bu izler takip edildiğinde, onun bilinçaltının ve aktarım biçiminin arasındaki sıkı bağ netleşir ve ruh dünyası açığa çıkar.

Anlatıcı, yazdığı rapor ile Kohler'in serbest bırakılmasını sağlar. Ancak Spät ve Kohler arasında çıkan anlaşmazlık, Spät'ı Kohler'i öldürme isteğine götürür. Çünkü Spät, ancak bu şekilde adaletin yerine geleceğini savunur. “*Son bir itiraf daha: Ben bu adalet oyununda sadece kendimi değil, Helene'i de kaybettim. Birazdan katledeceğim Kohler, aynı zamanda benim de katilim oldu. Kendimi vuracağım, çünkü daha önce onu öldürmüş olacağım*” (Dürrenmatt, 1991, ss. 151-152). Kohler'in hem adaleti hem Spät'ı satın alıp üzerine ona kötü davranması Spät'ın bunun bir adalet oyunu olduğunu anlamasına yol açar ve artık yolunu farklı bir şekilde çizer. Bu yol, Kohler'i öldürmektir. Adalet ona göre ancak böyle gerçekleşecektir. Spät, bu düşüncelerini geriye dönüş tekniğini kullanarak aktarırken, “*Tüm bunlar bir buçuk yıl önceydi ve şimdi yine sonbahar*” (Dürrenmatt, 1991, s. 143) şeklinde zaman kavramına da göndermede bulunur. Anlatıcının cümleler

arasında bağlantıyı umursamadığı gibi, zaman kavramını da dikkate almadığı saptanabilir. Çünkü hem gelecek hem de geçmiş perspektifi romanda aynı anda yer alır. Zamanın iç içe girmesi, postmodern bir yapıtta olağan karşılanan, burada ise romanın postmodern yapısına işaret eden bir anlatı elementi/ögesi olarak değerlendirilebilir.

Anlatıcının bu olaya dair yaptığı aşağıdaki değerlendirme, hem toplumsal hem de kişisel bir eleştiridir:

“Hazırlıksız bir şekilde, insanların bu yırtıcı hayvanlara özgü düzenine çarptım; hiç hazırlıksız olarak, hırs, şehvet, nefret, korku, hile ve güçle şekil verilmiş hayvanlarla karşı karşıya kaldım. Ancak bu duygulardan başka, bu hayvanlar için olan düzeni insancıl yapan duygularla da karşılaştım, şeref gibi, akıl gibi ve nihayet aşk gibi. Bozulmamak için savaş verirken, (...) bir katilin beraat etmesine neden olarak, bizzat kendim bozulmakla kalmadım, ben de vahşi hayvan oldum” (Dürrenmatt, 1991, s. 154).

Anlatıcı, bu cümleleri ile son durumunu/geldiği noktayı değerlendirir. Bütün bu olanların kendisini vahşi bir hayvana dönüştürdüğünü dile getirirken aslında bir öz eleştiri yapmaktadır. Ne var ki yaptığı yanlışlardan vazgeçme niyetinde değildir. Çünkü gözünü bürüyen/kör eden lüks hayat ve başarılı bir avukat olma hayali onun sahip olduğu bütün insani değerleri yok eder. Yaptığı bu eleştiriler içinde nasıl yazdığını, gerçekçiliği, güvenilirliği, edebi yönünü de sorgular. Aslında, yazdığı rapora dair yorum yapar;

“Ne kadar çok yazarsam yazayım raporun bitme ihtimali o kadar uzak görünüyor. (...), edebi olarak eksik veya akıcı olmaan bir rapor, sizin için herhangi bir köşede yakılacak karalamadan farksız olabilir. Ama artık eminim, raporuma değer verilecek, her ne kadar edebi olarak eksik olsa da... Kendimi, gazete bayilerinde satılan birkaç saat zaman geçirmek için okunan romanları yazarı gibi hissediyorum. Hani bu tür romanlarda olur ya, ben, fanatik bir adaletçi, (...) Zaten gerçekçi olabilmem için gerçeği yazmam gerekir” (Dürrenmatt, 1991, s. 98-99).

Anlatıcının raporuna dair dile getirdiği bu ifadeler, romanda sık sık yer alır. Hatta gerçeğin ne olduğunu sorgulayan anlatıcı, bu bağlamda tatmin edici bir cevap bulamaz ve bu düzenbazlığın içinde sadece sorgulamakla yetinerek yoluna devam eder. "Paraya ihtiyacım vardı ve tek para kaynağı Kohler'di. Duyduğum vicdan azabına rağmen devam etmeliydim. Yoksa bir çıkış yolu var mıydı?" (Dürrenmatt, 1991, s. 116). O, düzensizliği düzene sokma niyetinde değildir. Kendisini haklı çıkarmak hatta vicdanını rahatlatmak için haklıymış gibi bir tavır takınır ve sorgulamasını da bu yönde yapar. Romanda sürekli anlatıcının kendisini ve insanları sorgulaması söz konusuken bu sorgulamanın karşısında durumları değiştirmek için herhangi bir çaba söz konusu değildir. Bunu Dürrenmatt'ın bilinçli bir kurgusu olarak görmek olanaklıdır. Çünkü roman, kriminal bir özellik

taşıdığı için sorguya oldukça uygun bir alt yapıya sahip ve postmodern yönüyle de geleneksel roman işlevlerine ters bir yapı sergiler.

Kriminal bir romanda olayın açığa çıkması ve anlatıcının olaya yaklaşımı büyük bir önem taşır. Ancak bu esnada anlatıcıya büyük bir görev düşer. Anlatıcının kimi/ nasıl anlattığı, perspektifi, konumu yani olaylara/kişilere yaklaşımı kriminal edebiyatta suçun ortaya çıkması ve ahlaki açıdan ele alınması anlatıcının tutumu ile yakından ilgilidir (Stiehr vd., 2013, s. 12). Bu bağlamda Spät'ın olaylara yaklaşımı eleştireldir, ancak o, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği için olayların yanlış bir yolda ilerlemesine karşı tavır geliştirmeyen yönü ile de şüphe uyandıran bir yapıya sahiptir. Eleştirdiği durumlara engel olmak istemeyen tarafı, onun romanın anlatıcısı olarak gelgitlerinin olduğunu gösterir. Kişilik olarak gelgitli bir yapıya sahip olması da aktarım biçiminde somutlaşır.

Romanın neredeyse bir labirenti andıran anlatım biçimi, bir yandan okuru zorlar bir yandan da olay örgüsünü karmaşıklaştırır. Roman, aynı zamanda iki konuya odaklanır. Birincisi, başkişi Spät'ın hırsına yenik düşmesi, ikincisi ise yine Spät'ın günah çıkarmasıdır. Roman, bu bağlamda Spät üzerinden yani bir figür üzerinden iletmek istediği mesajı vermede başarılı olur (Barbara, 2007, s. 245). Bilinçli, bir kurgu içerisinde ele alınan Dürrenmatt'ın bu romanı konu açısından doyurucu olmakla birlikte anlatıcı açısından da oldukça başarılı bir tablo çizer. Çünkü roman, hem içerik hem de yapı bakımından zengin bir veri sunar.

SONUÇ

Geleneksel roman çizgisinin dışına taşan ve yer yer postmodern bir görüntüye bürünen bu kriminal roman, hem olay örgüsü hem de anlatıcı açısından dikkati çeken bir kurguyla okurun karşısına çıkar. Bu kurgunun merkezinde anlatıcı figür vardır. Bir rapor üzerinden hareket edilerek aktarılan romanda, adalet eleştirisinin yanı sıra ekonomi//toplum eleştirisi de romana derinlik kazandırır. Anlatıcının roman boyunca yer verdiği sahte adalet göndermeleri, ahlaki yozlaşmaya işaret ederek o, teknik öğelerin karmaşıklığına rağmen toplumsal mesajlar vermeyi de başarır.

Romanda önemli bir işleve/konuma sahip anlatıcının herhangi bir stratejiye dayanmadan olanları gelişigüzel anlatması, romanı bir yandan karmaşık bir yapıya sokar diğer yandan da okuru bu karmaşıklığın ancak onun aracılığıyla çözüme kavuşturulabileceği düşüncesine sevk eder. Bu yüzden romanın, anlatıcı ağırlıklı bir zeminde gelişen olay örgüsü, Dürrenmatt'ın bilinçli seçimi ile avukat bir anlatıcı tarafından aktarılır. Bu bağlamda anlatıcının olay örgüsü içinde yer alan, yorum yapan, eleştiren, bakış açısını romanda tam olarak hissettirmeyi başaran yönü ve hem aktaran hem de yaşayan başkişi rolü ile başarıyla kurgulanmış olduğunu söylemek olanaklıdır.

Kurgusal bir metin olan bu romanda, kesintisiz bir akışın yer almaması, olay örgüsünün tek bir çizgide/aynı doğrultuda ilerlememesi anlatı biçimini özel kılmıştır. Bu nedenle anlatıcı ve anlatıcının aktarım biçimi, Dürrenmatt'a özgü anlatı geleneğinin Adalet romanında da sürdüğünün önemli bir kanıtıdır.

KAYNAKLAR

- Auge, B. (2004). *Friedrich Dürrenmatts Roman "Justiz": Entstehungsgeschichte, Problemanalyse*. Einordnung ins Gesamtwerk - Germanistik Band 27. Münster: Lit Verlag.
- Barkhoff, J. & Heffernan, V. (2010). *Schweiz schreiben: zu Konstruktion und Dekonstruktion des Mythos Schweiz in der Gegenwartsliteratur*. Göttingen: Walter de Gruyter Verlag.
- Barbara, S. (2007). *The Anti-detective Novel in German, English, and Swiss Literature: Failures of Ratiocination in the Works of Ernst Jünger, Peter Ackroyd, and Friedrich Dürrenmatt*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of California.
- Bremer, A. (1999). *Kriminalistische Dekonstruktion. Zur Poetik der postmodernen Kriminalromane*. Würzburg.
- Dürrenmatt, F. (1991). *Adalet*. (O. Oktay, Çev.). İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Mair, M. (2015). *Erzähltextanalyse [German-language Edition]: Modelle, Kategorien, Parameter*. Germany: ibidem Verlag.
- Martinez, M. & Scheffel, M. (1999). *Einführung in die Erzähltheorie*. München: C. H. Beck.
- Masterson, J. F. (2008). *Kişilik Bozuklukları, Teori Teşhis Tedavi, Gelişimsel Kendilik ve Nesne İlişkileri Yaklaşımına Yeni Bir Bakış*. (B. Taylan, B. Tuğrul, V. Soylu, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Rusterholz, P. & Wirtz I. (2000). *Die Verwandlung der "Stoffe" als Stoff der Verwandlung: Friedrich Dürrenmatts Spätwerk*, Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Redlinger, S. (2000). *Tradition und Verfremdung: Friedrich Dürrenmatt und der klassische Detektivroman*, Marburg: Tectum Verlag.
- Somuncuoğlu Ö. G. (2012). Postmodern Roman'da Anlatıcı, Zaman ve Mekân Yapısı, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 7(3), Summer, 2275-2286, Ankara.
- Stiehr, K. & Müller, L. & Dolo, F. (2013). *Friedrich Dürrenmatts Kriminalromane: Erläuterungen zu "Justiz", "Das Versprechen", "Der Richter und sein Henker", und "Der Verdacht"*. München: Science Factory.
- Stillmark, H.C. B. & Lehker, C. (2002). *Rückblicke auf die Literatur der DDR*. Amsterdam-New York: Rodopi Verlag.
- Tepebaşılı, F. (2012). *Roman İncelemesine Giriş Notlar – Açıklamalar – Örnekler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tvrđik, M. (2012). *Friedrich Dürrenmatt: Justiz, Seminar: Deutschsprachige Literatur nach 1968*. Univerzita Karlova v Praze.